

La crisi agrària de 1879-1900: la fil·loxera a Catalunya, de Josep Iglésies

Ha estat publicat recentment per la col·lecció «Llibres a l'abast» de les Edicions 62. Constitueix un volum de 292 pàgines de 120 x 180 mm.

La història de l'agricultura (que és tant com dir de l'economia) catalana necessitava una obra de l'envergadura d'aquesta perquè fos posat de relleu en les proporcions que li pertoca el gran trasbals i la profunda commoció que va produir el flagell de la fil·loxera en el camp del cultiu de la vinya a casa nostra a la segona meitat del segle passat.

Iglésies, amb la sagacitat que ja li coneixem per les seves múltiples obres anteriors, es documenta extensament sobre el tema a través d'un gavadal de fonts informatives: segueix principalment tot el que va escriure la revista de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre a partir del 1860 i fins a primers del segle actual. Es probablement la deu d'informació més abundant puix que era la revista especialitzada en temes agrícoles més important del país i l'Institut esmentat va ésser la primera entitat de la península que es va preocupar (i se'n va preocupar d'una manera intensíssima) de la plaga que havia de capgirar tota l'activitat vitícola: l'Institut Agrícola, a través de la seva revista, va llençar el primer crit d'alarma l'any 1867, onze anys abans que la fil·loxera aparegués al territori peninsular (a Màlaga es va manifestar el 1878) i dotze anys abans que arribés, pel cantó de l'Empordà, a les terres del Principat de Catalunya. Iglésies dilucida a la menuda la vasta acció que desplega l'Institut Agrícola per la investigació del mal ja quan encara la plaga es trobava a la Provença i començava a avançar cap al Rosselló, i prop de les autoritats espanyoles perquè prenguessin cartes en l'assumpte i tractessin de frenar la gran calamitat que s'apropava.

La figura més destacada en l'obra d'Iglésies durant els primers anys de la lluita antifil·loxèrica és la de Joan Miret, advocat i propietari vitícola tarragoní. El 1877 ja se'n va a França a estudiar sobre el terreny la fil·loxera i els seus efectes i en tornar-ne es llença a una campanya de conferències per a informar sobre la plaga i escriu alhora una obra profètica: «Estudios sobre phylloxera vastatrix precedidos de una reseña histórica

de la vid y sus enfermedades». L'any 1879 Joan Miret és nomenat Comissari regional de la defensa contra la fil·loxera, però l'any següent renuncia al càrrec i es defensa de les acusacions de què ha estat objecte. L'obra d'Iglésies analitza aquestes acusacions que es fonamenten en el fet d'ésser Miret un especialista en lleis i no en agricultura però que deriven sobretot dels procediments de defensa que ell aconsella i que en part són posats en pràctica a les comarques de l'Empordà i de la Selva. Els pagesos no entenen que calgui destruir la vinya sana en una faixa que va de la muntanya fins al mar i d'una bona amplada, per evitar que els ceps de més avall s'escapin del contagi. Iglésies dedica una bona colla de pàgines interessantíssimes a les petites revolucions pageses i posa una atenció especial als fets de Llers, a l'Empordà, i de Calella, al Maresme. Despulla, amb aquesta intenció, tota la premsa de l'època, especialment la d'aquelles comarques: «Diari Català», de Figueres; «El Eco del Ampurdán», «El Faro del Ampurdán», «El Ampurdanés», i també la premsa barcelonina: «El Diluvio», «La Publicidad», «Diario de Barcelona». Es val molt, encara, de «La Renaixensa». Treballa, doncs, amb material de primera mà, i l'analitza minuciosament, i en transcriu paràgrafs sencers.

Parla amb detall dels Congresos antifil·loxèrics de Madrid (1878) i de Saragossa (1880 i 1882) i dedica una gran atenció a les pressions que Catalunya intenta d'exercir damunt el govern de Madrid perquè l'acció de l'estat sigui eficaç en la lluita contra la invasió de la plaga i perquè es compensin amb justícia els greus desequilibris econòmics ocasionats per la pèrdua de les collites. Segueix la legislació, les sessions del Congrés, les declaracions dels Ministres i examina la pressió fiscal. És tot un entrellat complex i ple de dificultats i de traves. Iglésies aconsegueix (com tantes altres vegades en els seus escrits) de fer participar el lector de la passió amb què actuen els homes que pateixen la plaga damunt d'ells mateixos i de la poca importància que, des de les altures governamentals, es dona a un flagell com el de la fil·loxera al qual res no es pot comparar «si no ens remuntàvem a la revolta remença del segle XIV».

L'obra explica tots els intents terapèutics posats en pràctica, sempre amb resultats negatius, i va seguint els avenços de l'epidèmia cap al Maresme (1883), cap a Barcelona (1886), cap al Vallès i la comarca d'Odena (1887), cap a Vilafranca del Penedès (1890), cap a Tarragona (1891), Vilafranca (1892), Reus (1895), el Perelló i Tivissa (1900), Bot, Caseres, Paüls (1901), Arnes (1902), l'Ametlla de Mar (1903), la Sénia (1904), Amposta (1905) i fins a l'últim reducte de les terres de la Catalunya estricta: Godall i Freginals, l'any 1908.

El text intercala algunes anècdotes pintoresques, com la del diari tarragoní «La Opinión» que sostenia la innecessitat de fer cap acció contra la fil·loxera puix que, com que els insectes no són cosmopolites, no s'acclimatarà a Espanya. Com si en passar la frontera oficial hi hagués uns canvis climàtics que l'insecte no hagués de poder resistir. Això ho deia l'any 1878, quan la plaga ja era al Rosselló, o sia en terres geogràficament, climàticament i idiomàticament catalanes.

El llibre no oblida, naturalment, la solució que va resultar l'única bona i que l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre ja propugnava l'any 1874: replantar amb vinya americana, amb la qual el nefast insecte no volia saber res, i no oblida tampoc l'examen dels preus del vi, que van aconseguir

una cota màxima entre 1880 i 1886, amb el corresponent enriquiment de les comarques productores encara no atacades per la malura; però que van començar a davallar a partir de 1887, quan l'epidèmia tot just s'ensenyoria del Penedès, davallada a la qual es deu una altra part de la catàstrofe.

Com dèiem en començar, Iglésies se serveix d'una àmplia bibliografia de l'època. Ultra la premsa, consulta les memòries de la Reial Acadèmia de Ciències de Barcelona, les actes de les sessions dels congressos fil·loxèrics de Madrid i Saragossa, i molts llibres publicats sobre la matèria en els últims vint-i-cinc anys del segle passat.

Podria semblar que el llibre d'Iglésies es limita a compendiar tot el que s'ha escrit sobre la fil·loxera a Catalunya d'ençà que va aparèixer a Europa fins ara. Això sol ja seria un treball notabilíssim, i ho és per la visió de conjunt que proporciona d'un problema tan vast i tan substancial. Però Iglésies, com era d'esperar, no se circumscriu a aquesta feina sinó que en fa una de molt més important: analitza opinions, les contrasta, arriba a conclusions i enllaça, amb la seva particular subtilesa, l'aspecte científic, l'agrícola, el social, el polític, l'econòmic i el demogràfic.

R. A.

SECCIO DE CIENCIES MORALES I POLITIQUES

La població de Reus l'any 1787

LA VISIO GENERAL

Reus dona el gran salt demogràfic a la segona meitat del segle XVIII, en passar de 1.968 habitants, que se li atribueixen l'any 1719, a 14.440 que li assigna el cens del comte de Floridablanca l'any 1787. Es tracta d'un guany de 12.721, habitants que representen el 740 % sobre la xifra de 68 anys abans. És el benefici demogràfic més espectacular que es produeix a Catalunya en un període que arreu del país es presenta com a excepcional.

L'any 1719, a més de Barcelona que tenia 34.005 habitants —xifra tanmateix inferior a la del Reus d'avui— en l'ordre demogràfic passaven davant de Reus les localitats de Mataró (5.918 habitants), Manresa (5.647 hab.), Tortosa (5.343 hab.), Vic (4.783 hab.), Tarragona (5.647 hab.), Girona (4.473 hab.), Valls (3.116 hab.), Lleida (2.353 hab.), Olot (2.627 hab.) i Cervera (2.112

hab.). En arribar a l'any 1787, Reus les sobrepassa totes amb molt d'escreix, a part Barcelona.

L'increment de població entre 1719 i 1787 és general a Catalunya, que passa de 405.802 habitants que tenia a la primera data, a 875.388 que se li n'estimen a la segona, amb un 115'71 % d'augment. Entre les comarques catalanes són precisament les Garrigues (257'55 %), el Priorat (251'83 %) i el Baix Camp (220'13 %), ben relacionades amb Reus, les que ofereixen l'increment màxim. Hem d'advertir, però, que dels manuscrits del cens de 1787 ens falten els detalls locals del corregiment de Tortosa i no podem fer deduccions sobre el moviment demogràfic de les comarques del Baix Ebre, el Montsià i la Terra Alta i part de la Ribera d'Ebre que constitueixen aquella demarcació. Però les dades globals permeten deduir un augment conjunt d'un 261'07 %, el qual supera els índexs de cada una de les comarques referides en primer terme. Però precisament les